

ØKT 4 Tilpassa opplæring for elever med stort læringspotensial

1. I smågrupper: Lærerne presenterer nye elementer som er blitt prøvd ut i undervisningen for å **trekke opplegget i retning dybdelæring/ enda mer i retning dybdelæring.**
2. Film – manus finnes vedlagt
3. Refleksjon i par, deretter i smågrupper: Har vi elever med stort læringspotensial som ikke utnytter potensialet sitt på vår skole? Hvordan tilpasser vi undervisningen vår til elever med stort læringspotensial?

Forslag til oppdrag: Hvordan ivareta elever med stort læringspotensial i et faglig opplegg du/dere arbeider med? Prøv ut. Til neste økt: **Forbered en kort beskrivelse av de tilpasninger som ble gjort i utprøvingen.**

Tilpassa opplæring for elever med stort læringspotensial

Manus til filmet foredrag: **Trine Mathiesen Gilje**

Alle elever har et læringspotensial, og alle elever har krav på at undervisningen tilpasses deres evner og behov. Betegnelsen «elever med stort læringspotensial» omfatter både høytpresterende elever og elever med stort læringspotensial som underryter, og samlet sett utgjør denne elevgruppen om lag 10–15% av elevpopulasjonen i Norge (Utdanningsdirektoratet, 2016). I denne økten vil vi rette oppmerksomheten mot hvordan læreren kan tilpasse undervisningen eller læringsoppdraget både til den høytpresterende eleven og til eleven med stort læringspotensial som underryter. Det er tre grunner til at vi vier denne elevgruppen særskilt oppmerksomhet i denne økten (Børte, Lillejord, & Johansson, 2016; Kunnskapsdepartementet, 2017; Utdanningsdirektoratet, 2016; Wendelborg & Caspersen, 2016):

1. Det viser seg at det norske skolesystemet ikke klarer å utnytte det potensialet som disse elevene har fordi de ikke får tilrettelagt undervisning i den grad de har krav på og trenger.
2. Mange elever med stort læringspotensial har like store behov for individuelt tilpasset undervisning som elever som strever.
3. Elevundersøkelser viser at det blant elever med stort læringspotensial, inkludert de høytpresterende, er flere som strever med det sosiale samspillet i klassen enn det som er tilfellet blant andre elever, også blant elever som presterer lavt.

Opplæringslovens pålegg til skolen om å sørge for tilpasset opplæring for alle elever kan tidvis være vanskelig og stressende for mange lærere, og i klasserom med svært stort sprik mellom elevene kan individuell tilpasning av undervisningen være krevende. I Norge er det tradisjon for å tilpasse opplæringen for elever som strever med skolearbeidet. Elevene som klarer seg godt, får ofte et fell-esopplegg eller de blir i større grad enn andre elever overlatt til seg selv i arbeidet med faget (Børte, Lillejord, & Johansson, 2016). For elever med stort læringspotensial kan dette være uheldig fordi de ofte har behov for tilbakemelding fra faglæreren om progresjon og grad av måloppnåelse. Dette henger sammen med (Idsøe, 2014a, 2014b):

- At de tilegner seg fagstoff raskt og kjed er seg fort ved repetisjon av stoff
- At de er selvkritiske
- At de tenker helhetlig og foretrekker å nærme seg helheten før detaljene
- At de har behov for å vite formålet med arbeidet: relevansen av det som skal læres og hvordan det henger sammen med annet fagstoff på tvers av fag
- At de er kreative og ofte vil foreslå alternative arbeidsmetoder eller alternative tilnærminger til stoffet
- At de ofte jobber bedre sammen med andre enn alene
- At de kan tjene på å veksle mellom å jobbe sammen med medelever på samme nivå og å jobbe sammen med medelever som er på et annet faglig nivå
- At de er nysgjerrige og spørrende, og ofte mer interesserte i spørsmålet enn svaret
- At de responderer godt på høye, men tydelige arbeidskrav

Alle høytpresterende elever har det vi kaller stort læringspotensial, men ikke alle elever med stort læringspotensial er høytpresterende. Noen elever klarer å realisere, altså utnytte, sitt potensial, det vil si at de yter sitt beste. Andre elever går med et uutnyttet potensial for læring – de underytter. At de underytter betyr ikke nødvendigvis at de presterer lavt, men at de kunne prestert enda bedre enn de gjør. Vanlige årsaker til underytting blant

elever med stort læringspotensial er (Børte et al., 2016; Idsøe, 2014a, 2014b; Idsøe & Skogen, 2011):

- Manglende oppmerksomhet fra læreren har ført til fremmedgjøring, altså tap av følelse av tilhørighet i skolen, som har medført tap av motivasjon.
- Manglende tilpassing av undervisning sopplegg har ført til tap av motivasjon.
- Manglende støtte fra læreren har ført til for svakt utviklede personlige og fagrelaterte kompetanser, som for eksempel gode arbeidsvaner og utholdenhet.
- Svakt utviklede kompetanser har ført til kunnskapshull, som igjen fører til tap av faglig oversikt og motivasjon.

Dessverre faller mange elever med stort læringspotensial fra i utdanningsløpet (Børte et al., 2016; Landis & Reschly, 2013). Det kan være nyttig for læreren å vite mer om disse elevene for å forhindre underytting og frafall samt for å forstå hvordan en kan støtte gjenoppbygging av motivasjon hos underdytende elever med stort læringspotensial.

Fordi de startet skoleløpet med å prestere raskere og høyere enn sine jevnaldrende i ett eller flere fag, har mange elever med stort læringspotensial ikke utviklet gode arbeidsvaner. Når oppgavene blir krevende, er utholdenhet, arbeidsvaner og faglige arbeidsmåter avgjørende for gjennomføring og et godt resultat. Elever som ikke har utviklet dette, kan innen de når videregående skole ha utviklet store kunnskapshull. De forstår kanskje ikke hva som skal til for å komme på rett kjørl, de mangler den utholdenheten som kreves for å ta igjen det tapte, og de kan være frustrerte og demotiverte (Idsøe, 2014). For å unngå et slikt negativt utfall, er det viktig å imøtekomme disse elevenes behov gjennom hele utdanningsløpet. Det beste er selvsagt om man klarer å forhindre tap av motivasjon ved å stimulere lærelysten og ved å støtte utviklingen av fagspesifikke og fagrelaterte kompetanser gjennom hele utdanningsløpet. For elever med stort læringspotensial som ankommer videregående skole med fallende eller manglende motivasjonen for skolearbeidet, spiller alder og modningsnivået til eleven positivt inn på mulighe-

tene til å bygge opp igjen motivasjonen (Farrington et al., 2014; Kautz, Heckman, Diris, ter Weel, & Borghans, 2015). Med de rette tiltakene, med lærerens pedagogiske veiledning og faglige kyndighet, kan den underlytende, demotiverte eleven med stort læringspotensial lære å utvikle de kompetansene som er nødvendige for å kunne klare å utnytte læringspotensialet sitt i løpet av det videregående utdanningsløpet.

Den underlytende eleven trenger kanskje først og fremst lærerens støtte, det vil si at læreren anerkjenner elevens potensial og signaliserer at tiltak vil bli iverksatt gjennom arbeid med fag i det faglige og sosiale fellesskapet som klassen representerer. Videre trenger alle elever med stort læringspotensial, enten de er høytpresterende eller underlytende, ekstra faglige utfordringer for å vedlikeholde eller bygge motivasjon for arbeid med fag. Noen pedagogiske tiltak som har vist seg å være effektive når man skal tilrettelegge undervisningen for elever med stort læringspotensial er (Bailey et al., 2008; Hattie, 2009):

- Akselerasjon, altså å la eleven hoppe over oppgaver eller tema
- Komprimering, altså å la eleven få en kortversjon av temaet
- Berikelse, altså å la eleven arbeide med oppgaver som det finnes mange mulige løsninger på og tilnærming småter til. Dybdelæringsoppgaver er et eksempel på slike oppgaver
- Nivåinndeling, altså å la elever arbeide i homogene grupper med en oppgave eller et tema. Samtidig er det viktig at eleven med stort læringspotensial også får jobbe i varierte, heterogene gruppekonstellasjoner.

Når eleven med stort læringspotensial er ferdig med et læringsoppdrag, vil det ofte fungere godt å la dem arbeide med selvvalgte oppgaver, selv om oppgaven er knyttet til et annet fag. Forskning antyder at tiltak som dem som nettopp ble nevnt, kan føre til at elever med stort læringspotensial kan hoppe over store deler av pensum uten at det påvirker karakterene negativt, samtidig som motivasjonen vedlikeholdes eller økes (Hattie, 2009).

Forskning viser også at for å hjelpe elever med stort læringspotensial, og da spesielt underlytteren, til å realisere potentialet sitt, kreves det dybdelæring, blant annet fordi dybdelæring utvikler utholdenhet i arbeid med fag (Skogen, K. i L. M. Brevik & A. E. Gunnulfsen, 2016, s. 218). Dybdelæringsoppgaver åpner også for en helhetlig, kreativ og grundig tilnærming til emnet, og de bygger gjerne på samarbeid mellom elever, noe som kan hjelpe på det sosiale samspillet mellom eleven med stort læringspotensial og resten av klassen. Også for læreren kan bruk av dybdelæringsoppgaven være et godt differensieringsverktøy fordi den med enkle grep kan tilpasses samtlige elever i klasserommet og på tvers av fag.